

SUMMARY

In an increasingly growing influence on the mind and will of the modern people, especially in the area political technologies is increasingly becoming topical problem of research of the phenomenon of individual autonomy. The purpose of the article is to identify the nature of this phenomenon, the selection of attributes and modes of individual autonomy.

З. В. ЦУПРЕНКО

**МЕТАТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
СОЦІОГУМАНІТАРИСТИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

В останнє десятиріччя все гостріше постає питання евристичної обмеженості світоглядних засад методологічних підвалин соціогуманітарних наук. Своєрідним поштовхом до усвідомлення всієї серйозності стану справ у зазначеній царині вітчизняними та зарубіжними дослідниками стала очевидна криза сучасної цивілізації, центральною проблемою якої все виразніше постає життєздатність людства як людського роду на сучасному етапі його історії. Втім в межах цивілізаційного етапу розвитку людського роду, з притаманними йому суб'єкт-об'єктивними практиками та характерними для цих останніх праксеологічними підвалинами, вирішити цю проблему не видається можливим. Тож для забезпечення виживання людства – як глобального, так і локальних соціумів необхідним є уточнення та корегування засобами постнекласичного підходу засадничої для метатеоретичних підвалин сучасної соціогуманітаристики картини людського світу та її концептуалізація як *антропосоціокультурної* за своєю природою *тотальності* [1].

Втім негативні наслідки попередніх, на перший погляд належним чином теоретично обґрунтованих, стратегій розвитку соціумів, з якими сьогодні зіткнулося людство, примушують замислитися, а чи можливе взагалі в соціогуманітаристиці наукове пізнання. Тож у чому полягають причини методологічної кризи у соціогуманітарних науках, чи здатні вони запропонувати певним чином верифіковані шляхи вирішення актуальних проблем постсучасного світу?

Говорячи про «кризу гуманітарного знання», директор Національного центру гуманітарних наук (США) Дж. Г. Харфем стверджує, що кожна гуманітарна дисципліна знаходиться у стані кризи, оскільки охоплює якийсь один аспект людського існування. «Історія не може розповісти всю правду про минуле, літературознавство – про літературу, філософія – про істину», – пише він [2, 34]. Тож, на його думку, гуманітарії повинні об'єднатися для вироблення транс- і мультидисциплінарних підходів до гуманітарних наук.

Так само і вітчизняні дослідники – зокрема, Л. Д. Бевзенко [3], В. Лесков [4], М. В. Сапронов [5], Є. О. Кожем'якін [6] – порушують проблему методологічної кризи у соціогуманітаристиці, яка загрожує гуманітарному знанню втратою науковості «в тому сенсі, що воно не здатне породжувати макротеоретичні конструкції, що пояснюють процеси соціальних змін, пов'язувати у певних моделюючих схемах минуле, сучасне та майбутнє суспільних систем» [3, 90].

Як видається нам, – і думку цю поділяють чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників – причини сучасної світоглядно-методологічної кризи у соціогуманітарних науках, передусім, зумовлені самою природою об'єктів соціогуманітарного пізнання, їх сутнісними специфічними характеристиками, що роблять їх відмінними від об'єктів наук природознавчих.

Перша з цих характеристик – це суб'єктність об'єктів гуманітарного пізнання. Одним з перших на різницю в цьому сенсі між природознавчими та соціогуманітарними науками вказав М.М. Бахтін: «... суб'єкт як такий не може сприйматися та вивчатися як річ, оскільки як суб'єкт він не може, залишаючись суб'єктом, стати безсловесним...» [7, 363]. Так само на специфіку предмету соціальногуманітарних наук, що містить у собі людину, її свідомість, вказує і В. С. Стьопін [8, 30].

Наступна специфічна риса соціогуманітарного пізнання – збіг об'єкту пізнання із його суб'єктом, внаслідок чого суб'єктивний компонент стає неусувним з гуманітарного знання, роблячи його неспроможним бути такою ж мірою об'єктивним, як і природознавче, а отже, – знанням іншого роду. У цьому сенсі принципова різниця між природознавчими та гуманітарними науками полягає у тому, що в природознавстві суб'єкт орієнтований на безпосереднє відображення об'єкта таким, яким той виступає сам по собі, з усіма його характеристиками, що є визначальними та

незалежними від суб'єкта. У соціогуманітарному ж пізнанні невід'ємним є ціннісне ставлення суб'єкта до об'єкта, тож останній в процесі пізнання не лише пізнається, але й оцінюється. При цьому в самій процедурі оцінювання, виборі цілей та ідеалів яскраво виражені невизначеність, волювільні моменти, вибіркова активність суб'єкта, його пріоритети, до яких можуть належати у тому числі й ірраціональні, інтуїтивні та інші моменти [9]. Повне ж відволікання від суб'єкта та особисте відсторонення видається недосяжними [10].

Специфіка соціогуманітарного знання обумовлена також і більшою мінливістю предметних галузей, що пов'язані з гуманітарними та соціетальними особливостями досліджуваних об'єктів та частковим збігом суб'єкта та об'єкта пізнання [11]. Таким чином фактори, які у природознавчих науках зазвичай намагаються виключити, у соціогуманітарному пізнанні стають об'єктивно неусувними. Закономірно постає й питання про об'єктивність гуманітарного знання, його евристичну цінність та можливість верифікації.

У природознавчих науках найпоширенішим способом верифікації знання є експериментальна перевірка. Втім у соціогуманітарних науках такий спосіб найчастіше є неприйнятним, оскільки, по-перше, тут відсутні необхідні технології, від яких залежить продуктивність експерименту у природознавстві. По-друге ж, дослідник у соціогуманістиці не може, як його колега-природознавець, в процесі експериментальної перевірки нехтувати особливостями тих явищ, з якими він вступає у когнітивні відносини, самим досліджуваним об'єктом – а у соціогуманітарних науках в ролі об'єктів можуть виступати люди, людські відносини [12]. З огляду на вищевикладене, не дивно, що окремі дослідники взагалі заперечують існування у соціогуманітарному пізнанні експерименту як систематичного методу перевірки старого знання та отримання нового [11].

Ще один спосіб верифікації знання – запропонований К.Поппером метод спроб та помилок, що полягає у висуванні теорій, намаганні продемонструвати їх помилковість та тимчасовому їх визнанні, якщо їх критика виявляється безрезультатною [13] – попри ефективність та успішність застосування на певному етапі розвитку наукового знання у природознавстві, щодо певного кола проблем соціогуманітаристики є неприйнятним. Адже якщо йдеться про вищезгадану проблему виживання людства як глобального соціуму, вироблення стратегії подальшого його розвитку, збереження його життєздатності, помилкові спроби є абсолютно неприпустимими, оскільки можуть мати катастрофічні наслідки – аж до зникнення людства з історичної арени.

Унікальний характер об'єктів гуманітарних наук, специфічні риси гуманітарного пізнання та складність верифікації отриманого знання, призив до розрізнення соціогуманітарної науки (або ж науки про культуру) від природознавчої як ідеографічної (описової) від номотетичної (законоформулюючої), вперше запропонованого німецькими філософами В. Віндельбандом та Г. Ріккертом. Згідно їх концепції соціогуманітарні науки постають як такі, що, спираючись на індивідуалізуючий метод, вивчають окремі факти та їх причинні зв'язки з метою представлення досліджуваних об'єктів у їх одиничності та неповторності. Встановлення ж універсальних законів, на думку цих дослідників, є скоріше прерогативою наук природознавчих, що спираються на метод генералізуючий [14].

І хоча ми не можемо погодитися із думкою про нездатність соціогуманітарних наук до встановлення універсальних законів, так само не можемо ми й заперечувати, що методи досліджень та верифікації отриманого знання, притаманні природознавству, не завжди є прийнятними у соціогуманітарному пізнанні. Тож соціогуманітаристика, яка чітко відрізняє себе від природознавства через відмінність їхніх об'єктів, ставить під сумнів евристичність філософсько-наукових інтуїцій для власного предметного поля, оскільки сучасна філософія науки сформована переважно на основі аналізу саме природознавчих парадигм. Звідси – напружені пошуки специфічної для гуманітарних наук парадигми науковості.

Вітчизняна соціогуманітаристика, яка долучилася до західної філософії науки і переконалася у тому, що останні досягнення цієї філософської дисципліни неспроможні скласти теоретико-методологічні підвалини гуманітарного пізнання, поклала певні сподівання на сформовану в межах неklasичного природознавства синергетичну парадигму науковості, що переводить режим дослідження «не просто в динамічний режим, але в режим еволюції на принципах самоорганізації, тобто в режим становлення» [15, 9]. Втім що принципово нового ми знаходимо у синергетичній парадигмі у порівнянні хоча б з добре відомою філософською теорією, згідно з якою у світі взагалі немає нічого статичного, оскільки все у світі є процесом, бо всезагальним способом буття є не

спокій, а саме рух? Пряме ж перенесення мови синергетики в гуманітаристику зонайбільше дозволяє пере-описати її об'єкти та проблеми з допомогою термінів «біфуркація», «фрактали», «нелінійність» та ін., що створює видимість нового, більш коректного описання відомих фактів, але ніяк не веде до конструювання невідомих. Але ж цього замало для того, щоб вирішити світоглядно-методологічні проблеми сучасного суспільствознавства.

Тому не дивно, що окремі дослідники відмовляють синергетиці у претензії на статус міждисциплінарної науки, оскільки методологія її не містить принципово нових, раніше невідомих положень [16, 28], інші ж вважають, що реалізація евристичного потенціалу синергетики можлива лише за умови провідної ролі у цьому процесі «потенціалу філософської рефлексії, здатної синтетично поєднати всі виміри сучасного людського буття» [17, 73].

Ще одним напрямком пошуків специфічної парадигми науковості є заміна метафізики на феноменологію, яка все більшою мірою претендує на роль гуманітарної метатеорії, що дозволяє розглядати соціальний порядок «як зростаючий знизу з взаємодії воль, уявлень і правил гри» [18, 30]. Втім претензія ця видається недостатньо обґрунтованою, оскільки феноменологічна філософія є настільки психологізованою та антропоморфізованою, що не виводить гуманітаристику за межі її власних сутнісних обмежень.

Постпозитивістський етап розвитку філософії науки позначився й іншими спробами виробити нові підходи до обґрунтування її положень – зокрема, посиленням історичного вектору в критичному раціоналізмі (Поппер, Кун [19], Лакатос [20], Тулмін [21] та ін.). Втім тенденції ці є фактично перевідкриттям Гегелівських онтологічних інтуїцій, здійснених ним ще на початку 19 ст. у славнозвісній «Феноменології духу», де на підставі історичного аналізу розвитку естетики, релігієзнавства та філософії Гегель викладає відкриті ним закони діалектики [22]. Причому постпозитивісти стоять позаду Гегеля, оскільки переймаються аналізом переважно суб'єктивних чинників розвитку наукових теорій.

Зазначене розмаїття концепцій специфічної для соціогуманітарних наук парадигми науковості та водночас їх очевидні недоліки свідчать про нагальність на сучасному етапі розвитку соціогуманітарного пізнання потреби «у виробленні наукової методології, яка передбачає розгляд таких питань, як історичне буття, діалектика історичного процесу, суб'єкт історичної дії, історична свідомість і історичне пізнання, взаємозв'язок минулого, сьогодення і майбутнього» [23, 46].

Та чи здійсненим є це завдання в межах соціогуманітарних наук, де генералізація, через відсутність у суспільному житті людей повторюваності, видаються принципово неможливими? Втім окремі філософи, зокрема К.Г. Гемпель, вважають, що загальні закони «мають досить аналогічні функції в історії і в природничих науках», що саме вони «утворюють невід'ємний інструмент історичного дослідження» і що саме загальні закони «складають загальну підставу різних процедур, які часто розглядаються як специфічні для соціальних наук на відміну від природних» [24, 16].

Тому так само, як і в будь-якій науці взагалі, в наукознавстві суттєво розрізняються задані відповідними когнітивними компетенціями можливості емпіричних та теоретичних евристик, забезпечені відкритими за допомогою процедур класифікації та систематизації емпіричними регулярностями, або ж виведеними з відкритих загальних (у граничному випадку – всезагальних) законів теоретичними необхідностями таких регулярностей.

Філософія науки якраз і є таким граничним випадком наукознавства, тож вочевидь має стати теорією науки, тобто саме теоретичним наукознавством, причому у випадку філософії науки до складу її предмету входить вже не лише наукознавство, а й власне філософія, через що теоретично узагальнена емпірична історія теоретичної філософії є тим, що можна визначити за допомогою введеного в науковий ужиток В. О. Кувакіним терміну «теоріологія». Але запропоноване автором зазначеного «філософськознавчого» терміну його визначення як «концепції філософії як теоретичного об'єкта чи теоретичної форми знання в аспекті його внутрішньої логічної будови, критеріїв і якостей його науковості, сутності та специфіки його розвитку і т.п.» [25, 45], на нашу думку, є не зовсім точним.

По-перше, предметом філософії є саме всезагальне, тож ті методологічні наслідки, які неминує наступати з факту відкриття цією науковою дисципліною її власних – всезагальних – законів у вигляді її власних методологічних принципів, стають необхідно обов'язковими для усіх без виключення галузей пізнання, якщо відкриті філософією закони є дійсно всезагальними.

По-друге, якщо філософія як теорія всезагального стане теоретичним світоглядом, то виведені з відкритих нею на власній онтологічній базі всезагальних законів методологічні наслідки у вигляді всезагально-методологічних принципів будуть такими, що можуть бути визначені як світоглядно-методологічні.

І, по третє, – якщо сформульовані теоретичною (тобто, такою, що знає свій предмет – теоретичне мислення – не лише у його даності, а й у його необхідності [26, 91]) філософією високоевристичні, адекватні природі її предмета методологічні принципи необхідно виведені із всезагальних законів, то філософія постає не просто теорією всезагального, а теорією теорії – метатеорією, або «теоріономією».

За таких умов можна буде говорити про остаточне оформлення філософії науки, яка не буде ні специфічною «філософією природознавства», ні специфічною «філософією соціальних наук», а слугуватиме когнітивно-теоретичною основою високоевристичного теоретичного мислення, спроможного гарантовано вирішувати задачу невпинного просування в напрямку істини все більш глибокого порядку, в тому числі і в предметному полі теоретичної соціогуманітаристики.

Лише у випадку, коли філософія науки стане філософською теорією теоретичної науки, можна сподіватися, що ті нагальні соціальні, культурні, антропологічні та інші проблеми, які постали перед людством наприкінці другого – початку третього тисячоліття його писаної історії, можуть гарантовано бути вирішені у прийнятний спосіб, і що суспільствознавчу науку не спіткають на цьому шляху неприємні несподіванки у вигляді негативного практичного результату, який у сучасному суспільствознавстві вже не може бути визнаний «теж результатом».

Але стати науковою теорією теоретичного мислення, теоретична філософія зможе лише за умови безпосередньої участі у розробці вискоефективних евристичних методологій вирішення нагальних проблем сучасності – в тому числі і перш за все проблеми забезпечення життєздатності людського роду в особі сучасного людства, яке лише за тих умов матиме майбутнє, якщо воно практично доведе свою теоретичну мудрість.

Отже, у вигляді неминучої для сучасного людства необхідності здійснити таку, засновану на достатньо істинній для цього теорії його життєздатності, практику самоперетворення, яка відсуне (краще – усуне) створену самою людиною загрозу її самознищення, на нас очікує той самий вирішальний «експеримент», яким людина як універсальна діяльна істота переконливо верифікує істинність власних уявлень про всезагальні засади своєї розумності як інтелектуальної суверенності у якості носія духу, – тобто, органу самоусвідомлення Природи і одночасно органа її самоорганізації.

Лише тоді, коли людина усвідомить, що у неї немає ніякої особливої «природи», відмінної від «природи» Природи [27], врешті-решт буде подолано розкол науки на «номотетичні» й «ідеографічні» дисципліни, а людина як універсальна діяльна істота, яка врешті-решт спромоглася «у всесвітній машині початок віднайти», стане «світиком» [28, 170], мікрокосмом, центр якого співпадає з центром макрокосму [29, 176].

Долі людини й філософії нерозривно пов'язані у такий необхідний спосіб, що людині не вдасться бути, не ставши доказово мудрою [30], а філософії не вдасться стати остаточною науковою, якщо людина не навчиться, згідно з відомим висловом К. Маркса, не лише пояснювати, а й перетворювати у необхідний спосіб створений нею недосконалий світ [31].

Висновки. Відомі нам спроби подолання світоглядно-методологічної кризи у суспільствознавстві переконують в тому, що відірвані від вирішення конкретних проблем соціогуманітарних наук філософсько-наукові роздуми є безплідними і не ведуть до інноваційних методологічних прозрінь.

Просте перенесення методологічних досягнень природничих наук у суспільствознавчі не дає ніякого прирощення методологічного потенціалу цих останніх, а лише створює видимість інноваційних зрушень.

Пошуки нових евристичних підходів у предметному полі соціогуманітарних наук можливі лише за умов об'єднання евристичного потенціалу теоретичної філософії як метатеорії з практикою теоретичного осмислення нагальних проблем сучасного людства.

У людства немає майбутнього, у якому б воно не стало доказово мудрим, тому доля Людини як універсальної діяльної істоти і доля філософії як теорії всезагального нерозривні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Манжура В. И. Антропосоциокультурная тотальность (АСК) – поверхность и глубина [Текст] / В. И. Манжура // Грани. – 2006. – №3. – С. 62-68.
2. Harpham G. G. Beneath and beyond the «Crisis in humanities» // New lit. history. – Charlottesville, 2005. – Vol. 36. – №1. – P. 21-36.
3. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций [Текст] / Л. Д. Бевзенко. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
4. Лесков В. Философия нестабильности [Текст] / В. Лесков // Вестник Моск. ун-та. Серия 7. Философия. – 2001. – № 3. – С. 40-61.
5. Сапронов М. В. Концепции самоорганизации в обществознании: мода или насущная необходимость? (Размышления о будущем исторической науки) [Текст] / М. В. Сапронов // Общественные науки и современность. – 2001. – № 1. – С. 148-161.
6. Кожемякин Е. А. «Дискурсивный поворот» современных социально-гуманитарных исследований [Текст] / Е.А. Кожемякин // Личность. Культура. Общество. – 2007. – Вып. 4. – С.205-224.
7. Бахтин М. М. К методологии гуманитарных наук [Текст] М. М. Бахтин // Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров; Примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. – М.: Искусство, 1979. – С. 363-373.
8. Степин В. С. Теоретическое знание [Текст] / В. С. Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 744 с.
9. Микешина Л. А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие / Л. А. Микешина. – М.: Прогресс-Традиция: МПСИ: Флинта, 2005. – 464 с.
10. Автономова Н.С. Рациональность: наука, философия, жизнь // Рациональность как предмет философского исследования. – М., 1995. – 225 с. – С. 48-76.
11. Нугаев Р. М. Проблема роста социогуманитарного знания [Текст] / Р. М. Нугаев // Вопросы философии. – 2007. – №8. – С. 58-69.
12. Шилков Ю. М. Штофф В.А. и современная философия науки [Текст] / Ю. М. Шилков // Вопросы философии. – 2007. – №9. – С. 86-95.
13. Поппер К. Р. Предположения и опровержения. Рост научного знания [Текст] / К. Р. Поппер // Поппер К. Р. Логика и рост научного знания. Избр. работы / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1983. – С. 240-378.
14. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре: Пер. с нем. [Текст] / Г. Риккерт. Общ. ред. и предисл. А. Ф. Зотова; Сост. А. П. Полякова, М. М. Беляева; Подгот. текста и прим. Р. К. Медведевой. – М.: Республика, 1998. – 413 с.
15. Евстигнеева Л. П., Евстигнеев Р. Н. Теория экономической трансформации как исследовательская программа [Текст] // Общественные науки и современность. – 2007. – № 5. – С. – 5-17.
16. Чернавский Д. С. Методологические основы синергетики и ее применения // СΥΝΕΡΓΙΑ Выпуск 1. – 2010. [Электронный ресурс]. Режим доступа – <http://www.intelros.ru/readroom/senergiy/1-2010>.
17. Горбунова Л.С. Динаміка поняття часу в контексті культури переходу: від філософії життя до постнекласики в науці [Текст] / Л.С. Горбунова // Практична філософія. – 2005. - №2. – С. 65-73.
18. Федотова В.Г. Человек в экономических теориях: пределы онтологизации [Текст] // Вопросы философии. – 2007. – № 9. – С. 20-31.
19. Кун Т. Структура научных революций: Пер. с англ. 2-е изд. / Общ. ред. и посл. С. Р. Микулинского и Л. А. Марковой. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
20. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: "Медиум", 1995. – 236 с.
21. Тулмин С. Концептуальные революции в науке // Структура и развитие науки. – М.: Прогресс, 1978. – С. 170-189.

22. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа. – М.: Наука, 2000. – 495 с. (Серия "Памятники философской мысли").
23. Воловик В. И. Философия истории. Курс лекций [Текст] / В. И. Воловик. – Запорожье: «Запоріжжя», 1995. – 152 с.
24. Гемпель К. Г. Логика объяснения [Текст] / Карл Густав Гемпель: Сб. статей / Пер. О. А. Назарова. – М.: Дом интеллектуальной книги: Русское феноменологическое общество, 1998. – 240 с.
25. Кувакин В. А. Что такое философия? Сущность, закономерности развития и принципы разработки. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
26. Гегель Г. В. Ф. Наука логики [Текст] / Г. В. Ф. Гегель// Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1. – М.: Мысль, 1975. – 501 с.
27. Морен Э. Метод. Природа Природы [Текст] / Эдгар Морэн: Пер. с фр. Е. Н. Князевой. – М.: Прогресс-Традиция, 2005. – 464 с.
28. Сковорода Г. С. Наркіс. Розмова про те: пізнай себе [Текст] // Сковорода Г. Твори У 2-х тт. - Т. 1: Поезії, байки, трактати, діалоги. / Передмова О. Мишанича. – К.: Обереги, 1994. – С. 150 – 195.
29. Лепский М. А. «Свет» и «тьма» социальной перспективы [Монография] / М. А. Лепский – К.: Молодь, 2000. – 408 с.
30. Манжура В.И. Быть ли человеку, не будучи доказательно мудрым? [Текст] / В. И. Манжура// Грани. – 2006. – № 5. – С. 44-50.
31. Маркс К. Тезисы о Фейербахе [Текст] / Карл Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. Т. 3. – М.: Политиздат, 1955. – С. 1-4.

SUMMARY

The article discovers the essence and causes of current methodological crisis in socio-humanitarian sciences, investigates specific features of the objects of socio-humanitarian cognition which cause the above-mentioned crisis. The author also dwells on the ways of framing a new scientific paradigm for socio-humanitarian sciences, in terms of which it is possible to work out a verifiable theory of a society's viability.

Д. В. УРАКОВ

СОЦІОКУЛЬТУРНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ АТРИБУТИВ ТА МОДУСІВ МЕНЕДЖМЕНТУ

Серія економічних криз на початку 21 століття наочно продемонструвала вроджені вади існуючої економічної моделі неоліберальної економіки і менеджменту, що є найважливішою частиною цієї моделі. Цілковито обґрунтовано припустити, що зростаюча неефективність менеджменту зразка 20 сторіччя стала першопричиною економічних катаклізмів. Особливо показова в цьому відношенні економічна криза, яка почалася в США в 2008 році в результаті краху системи похідних фінансових інструментів (деривативів) іпотечного кредитування. Ця економічна криза проявила не лише недоліки фінансової або банківської системи, а й обумовила необхідність переглянути усі основи сучасної економіки, включаючи світоглядні.

За умов, що склалися, менеджмент як явище піддався переосмисленню в першу чергу, оскільки саме менеджмент вбачається як двигун усієї сучасної економіки і найбільшим відкриттям 20 сторіччя. Соціально-філософський аналіз атрибутів і модусів сучасного менеджменту передбачає критичне переосмислення світоглядних засад феномена менеджменту, його більш глибоке розуміння. У цьому полягає **актуальність** даного дослідження.

Метою цієї статті є розгляд еволюції парадигм менеджменту, їхніх ціннісно-світоглядних засад, а також їхніх специфічних атрибутів і модусів. Фундаментальні дослідження філософської проблематики менеджменту знаходимо в наукових доробках вітчизняних та російських науковців І. Шавкун, В. Беха, М. Шумейко, М. Локтіонова, В. Павлова, М. Нестерової, Д. Обухова, та С. Сімагіної. Серед провідних західних засновників та дослідників теорії та практики менеджменту